

HAMİDE HATUN VAKFI'NIN SAFRANBOLU'NUN SOSYO-EKONOMİK HAYATINDAKİ ROLÜ

Fatma Nur GÜNGÖR*

Araştırma Makalesi

DOI: <https://doi.org/10.47088/utad.1583706>

Özet

Vakıflar, tarih boyunca gelişim seyrine çeşitli din, kültür ve medeniyetlerin katkıları yaptığı, temelinde iyilik yapma, yardımlaşma-dayanışma gibi insanî ihtiyaç ve değerlerin yer aldığı insanlığın ortak ürünüdür. Osmanlı devletinde şehirlerin ve mahallelerin imarı ile ulaşım ve ticaretin sağlanmasında vakıfların rolü yadsınamaz. Ayrıca vakıflar, donanmaya yardım boyutuyla askerî alanda; yoksul ve kimsesiz çocukların eğitim masraflarının karşılanması, cenazelerin kaldırılması, hayvanlara gıda ve su temini gibi maksatlarla da eğitim, sağlık ve dinî açıdan toplum hayatına önemli katkılar sağlamışlardır.

Safranbolu, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış ve tarihi, kültürel zenginliğe sahip önemli bir Osmanlı şehridir. Osmanlı Devleti döneminde kurumsallaşan vakıf müessesesi, Anadolu'nun dört bir yanında gelişmiş ve Safranbolu'da devlet adamlarının yaptırdığı vakıf eserleriyle büyüme göstermiştir. Vakıflar, iskân ve imar faaliyetlerini hızlandırmış, yapılan hayratlar şehrin ekonomik ve kültürel yapısının oluşmasında önemli rol oynamıştır. Araştırmamızda, Sultan İbrahim'in (1640-1648) hocası Cinci Hoca (Hüseyin Efendi)'nin annesi Hamide Hatun adına Safranbolu'da kurduğu vakfın, bölgenin sosyo-ekonomik gelişimine etkisini inceleneyecektir.

Anahtar Kelimeler: Cinci Hoca, Hamide Hatun, Hayrat, Safranbolu, Vakıf.

THE ROLE OF HAMİDE HATUN FOUNDATION IN SOCIO-ECONOMIC LIFE OF SAFRANBOLU

Abstract

Foundations are a common product of humanity, to which various religions, cultures and civilizations have contributed to the course of development throughout history, and which are based on human needs and values such as doing good, cooperation and solidarity. In the Ottoman state, the role of foundations in the construction of cities and neighborhoods and the provision of transportation and trade could not be denied. In addition, foundations made important contributions to social life in the military field with their navy assistance, and in the educational, health and religious fields with purposes such as meeting the education expenses of poor and orphaned children, funeral services, and providing food and water for animals.

Safranbolu is an important Ottoman city that has hosted many civilizations and has historical and cultural richness. The foundation institution, which was institutionalized during the Ottoman Empire, developed all over Anatolia and grew with the foundation works built by statesmen in Safranbolu. Foundations accelerated settlement and reconstruction activities, and the charities built played a significant role in the formation of the city's economic and cultural structure. In our research, we will examine the impact of the foundation established in Safranbolu on behalf of Hamide Hatun, the mother of Cinci Hoca (Hüseyin Efendi), the teacher of Sultan İbrahim (1640-1648), on the socio-economic development of the region.

Keywords: Charity, Cinci Hoca, Foundation, Hamide Hatun, Safranbolu.

* Doktorant, Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, e-posta: fng.gungor@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8724-905X

Giriş

Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda infak etmedikçe iyiliğe eremezsiniz ¹ düsturunca Türk-İslam devletlerinde kurulan vakıflar, maddi ve manevi olarak toplumu en yüksek seviyeye ulaştıran müesseselerdir. Vakıf en genel anlamı itibariyle bir kimsenin Allah'ın rızasını elde etmek maksadı ile menkul veya gayrimenkulünü dinî, hayrî ve içtimaî bir hizmete daimî olarak tahsis etmesi anlamına gelmektedir.² Vakfa dayanak olarak Hz. Peygamberin “Kişi öldüğü vakit, üç sayfası hariç bütün amel defteri kapanır. Açık kalan amel sayfalarından biri sadaka-i câriyedir, biri insanların faydalanacağı ilimdir, üçüncüsü de kendine dua eden hayırlı evlattır” hadisi gösterilmektedir.³

İslamiyet'te ilk vakıf örneği, Hz. Peygamber'in hicretin üçüncü senesinde (M. 625) Medine'de "Fedek" adı verilen kendisine ait yedi hurma bahçesini vakfetmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu vakıf, elde edilen hâsılâtın "havâdis-i dehre", yani İslamiyet'in yayılması sırasında ortaya çıkabilecek ani ihtiyaçların karşılanmasına tahsis edilmesini amaçlamıştır.⁴ Hz. Peygamber, bizzat kendisi vakıf yaptığı gibi, sahabelere de vakıf yapmalarını tavsiye etmiştir.⁵ Hz. Ömer Hayber'in fethi sonrasında Hz. Peygambere gelerek: “ Kendisine ganimet olarak Hayber toprağından bir arazinin düştüğünü, bu toprağı nasıl tasarruf etmesinin hayırlı olacağını “ sormuş, buna cevaben Allah Resulü (S.A.V) : “ Dilersen aslını habs edip menfaatini tasadduk edersin “ buyurmuştur. Bunun üzerine Hz. Ömer bu araziyi vakfetmiştir.⁶

Emeviler ve Abbasiler döneminde vakıf müessesesi yaygınlaşmış ve çeşitli şekillerde geliştirilmiştir. Hicretin 88. senesinde Emevi Halifesi Velid b. Abdülmelik, Şam'daki Ümeyye Camii için köy ve mezarları gelir kaynağı olarak vakfetmiştir. Abbasî döneminde ise vakıfların idaresi için "Vakıflar Nezâreti" adıyla bütün vakıfları kontrol eden bir teşkilat oluşturulmuştur.⁷ İslam devletinin siyasi parçalanması ve Selçuklu İmparatorluğu'nun (1040-1308) kurulmasıyla vakıf müessesesinde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Selçukluların Sünnilik siyaseti, dini müesseselerin ve vakıfların çoğalmasına zemin hazırlamıştır.⁸ Alp Arslan ve Melikşah'ın veziri Nizâmülmülk'ün Bağdat'ta yaptırdığı Nizamiye Medresesi, bu dönemdeki önemli vakıf eserlerinden biridir. ⁹ Anadolu Selçuklularından günümüze gelen en önemli

---

¹ Kur'an-ı Kerim,92/3

² Galip Eken, “19. Yüzyıl Mardin Vakıfları”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 20, s.233-253.

³ İbrahim Canan, *Kütüb-i Sitte*, C.16, İstanbul, 1993, s.203-204.

⁴ Mehmet Zeki Pakalın, “Vakıf”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İstanbul, 1993, s.578.

⁵ Ahmet Akgündüz, “Osmanlı Hukukunda Vakıflar”, *Türkler*, C.10, Ankara, 2002, s.447-460.

⁶ Mustafa Güler, *Haremeyn Vakıfları*, İstanbul, 2011, s.23-24.

⁷ H.Mehmet Soysaldı, “ Vakıflar ve Psiko-Sosyal Fonksiyonları”, *Diyanet İlmî Dergisi*, C.XL, S:3, (Ankara, Temmuz-Ağustos-Eylül) 2004, s.85-104.

⁸ Nazif Öztürk, *Menşe'i ve Tarihi Gelişimi Açısında Vakıflar*, Ankara, 1983, s.56.

⁹ Öztürk, a.g.e., s.4.

vakıf ise Sultan İzzeddin Keykavus'un 1217 yılında yaptırdığı hem mimari hem de tıp tarihi açısından önemli bir eser olan Sivas Dâru'ş- şifası'dır.¹⁰

Anadolu Selçuklu Devleti'nin mirası üzerinde ve onun bir devamı olarak teşekkül eden Osmanlılar, kendilerinden önceki Türk-İslâm devletlerinin teşkilat ve müesseselerinden geniş ölçüde faydalanma imkânı bulmuşlardır.¹¹ İslam devletlerinin tatbikatında yer alan ve yaşanan tecrübelerle Osmanlı'ya intikal eden vakıf sistemi, Osmanlı devletinde olduğu kadar, hiçbir İslam devletinde, vakıf sisteminden yararlanılarak ülke zenginliklerinin paylaşılması, adil devlet yönetiminin tesisi ve erdemli şehirlerin kurulması konularında aynı başarı gösterilmemiştir.¹² Özellikle Tanzimat'ın ilanına (1839) kadar, eğitim-öğretim, sağlık, belediye hizmetleri, sosyal yardımlaşma ve dayanışma ile askeri alandaki hizmetler, vakıflar aracılığıyla sürekli ve kesintisiz bir şekilde sağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu devrinde gelişen vakıfların toplum içindeki yeri ve önemi şu şekilde belirtilmiştir: "Bir kişi vakıf bir evde doğar, vakıf bir beşikte uyur, vakıf mallarından yer ve içer, vakıf kitaplarından okur, bir vakıf mektebinde hocalık yapar, maaşını vakıf idaresinden alır ve öldüğünde vakıf bir tabuta konulup, vakıf bir mezarlığa gömülürdü." Dolayısıyla, vakıflar, Osmanlı toplum hayatında önemli bir yere sahip olmuş ve sosyal hizmetlerin geniş bir yelpazesini kapsayan bir özellik taşımıştır.¹³

Osmanlı devletinde ilk vakıf kurucusu olarak Orhan Gazi bilinmektedir. Onun, 1324 tarihi ile azatlı kölelerinden Tavâşî Şerafettin'e, Mekece'de vakfettiği hangâhın velayetini verdiği dair vakfiye ile vâkfın şartlarını gösteren Farsça yazılmış tuğralı belgesi mevcuttur. Aynı şekilde İznik'te de ilk Osmanlı medresesini kurmuş, onun idaresi için gelir getirecek gayrimenkulü vakfetmiştir. Bursa'da bir cami, zaviye, misafirhane ve imaret inşa ederek bunlara vakıf tahsis etmiştir.¹⁴

Başta padişahlar olmak üzere, sadrazamlar, devlet adamları ve varlıklı bireyler, maddi güçlerine orantılı olarak vakıf kurduğu görülmektedir. Safranbolu'nun tarihi gelişimine bakıldığında, özellikle Osmanlı sarayında görev alan Safranbolu kökenli devlet adamlarının oluşturdukları vakıf eserlerinin sosyo-kültürel yapıya katkısının yanında yörenin ekonomisini de güçlendirmiştir.¹⁵ Bugün itibarıyla Safranbolu'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne kayıtlı 99 adet vakıf kaydı mevcuttur. Ancak günümüze sadece 24 vakfiye ulaşmıştır.¹⁶ Vakıflardan büyük çoğunluğu Osmanlı Dönemine ait olup bazıları da Candaroğulları Beyliği'ne aittir. Vakıf kayıtlarından da anlaşılıyor ki

¹⁰ Ahmet Acıduman, "Darüşşifalar Bağlamında Kitabeler, Vakıf Kayıtları ve Tıp Tarihi Açısından Önemleri-Anadolu Selçuklu Darüşşifaları Özelinde", Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, S. LXIII, 2010, s. 9-15.

¹¹ Soysaldı, a.g.m., s.85-104.

¹² Nazif Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler*, C.10, Ankara, 2002, s.433-446.

¹³ Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.10, Sayı 1, 2008.s.161

¹⁴ Soysaldı, a.g.m., s.85-104.

¹⁵ Aytekin Kuş, "Tarihi Süreç İçinde Safranbolu", İstanbul, 2011, s.19.

¹⁶ Safranbolu'ya Ait Vakıfların Listesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı, Ankara, 2014.

Safranbolu'nun, tarih içindeki gelişimi Candaroğulları ile başlamış ve Osmanlılar döneminde asıl hüviyetine kavuşmuştur.

Çalışmamız, Sultan İbrahim'in (1640-1648) hocası olan Cinci Hoca'nın (Hüseyin Efendi) annesi Hamide Hatun adına kurmuş olduğu vakfı içermektedir. Bu bağlamda, 1994 yılından itibaren UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan Safranbolu hakkında, 2001-2021 yılları arasında yapılan akademik çalışmalar incelenmiştir. Safranbolu'nun kültürel mirasına ait unsurları ele alan 71 tezin genel olarak Mimarlık, Türk Dili ve Edebiyatı, Peyzaj Mimarlığı ve Sanat Tarihi, Geleneksel Türk El Sanatları, Mobilya ve Dekorasyon Eğitimi, Turizm İşletmeciliği anabilim dallarında yapıldığı tespit edilmiştir. Bu durum, Safranbolu'nun çeşitli disiplinler aracılığıyla araştırıldığını ve değerlendirildiğini göstermektedir.¹⁷

Ancak, arşiv kaynaklarını temel alarak Safranbolu'nun kültürel ve tarihi değerlerine ilişkin akademik yayınların yetersiz olduğu görülmektedir. Çalışmaların önemli bir kısmı, Safranbolu Şer'iyye sicillerinin transkripsiyonu ve tahlili üzerine yoğunlaşmıştır. Vakıflar bağlamında ise, idari yapıya ek olarak para vakıfları üzerine odaklanıldığı gözlemlenmektedir.¹⁸

Konumuzla ilişkili olarak, Sayim Tuncal tarafından hazırlanan "Cinci Hanı Örneğinde Safranbolu'daki XVII. Yüzyıl Vakıf Sisteminin İncelenmesi" başlıklı Yüksek Mühendislik Tezi, Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Anabilim Dalında gerçekleştirilmiştir. Çalışma, vakfiye ve tapu kayıtlarının bir kısmına yer vermekle birlikte, arşiv kaynaklarının daha kapsamlı bir şekilde incelenmemesi, konunun derinlemesine anlaşılmasında yetersiz kalmaktadır.

Bu bağlamda, araştırmamızda vakfiye esas alınmak üzere, atama kayıtları, şer'iyye sicilleri ve muhasebe kayıtlarından bütüncül olarak istifade edilmiştir. Bu sayede, Hamide Hatun Vakfı'nın Safranbolu'nun sosyo-ekonomik hayatındaki rolü detaylı bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu araştırma, arşiv kaynaklarının geniş bir yelpazede kullanılması ile vakıfların tarihi ve sosyal bağlamda daha kapsamlı bir şekilde incelenmesine olanak tanımaktadır.

Cinci Hoca (Hüseyin Efendi) ve Hamide Hatun Vakfı

Vakıf kurucusu Hüseyin Efendi aslen Safranbolu'lu olup, dedesi Safranbolu'nun önde gelenlerinden Şeyh Karabaş İbrahim Efendidir.¹⁹ Rivayete göre

---

¹⁷ Evrim Çağlayan , Perihan Balun , Gülşah Bozkurt Yıldırım , "Dünya Miras Şehri Safranbolu ile İlgili Lisansüstü Tezler", *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2022, 38– 48.

¹⁸ Abdülkadir Atar , *Osmanlı Döneminde Safranbolu Para Vakıfları*, Vakıflar Dergisi, Sayı 52, 2019, s.93 – 122, Selma Turhan Sarıköse, *XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları* ,Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 3, 2019, s.94 – 118. , Kenan Ziya Taş, *16.Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları* ,*Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 29, 1996, 199 – 206.

¹⁹ Abdülkadir Özcan, "Hüseyin Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.18, İstanbul, 1993, s.541.

soyu Sultan Alaaddin Selçukî'nin kızı ile evlenen Şeyh Sadreddin Konyevi'ye dayanmaktadır.²⁰

Hüseyin Efendi medresede okurken babasından efsunculukla²¹ ilgili dualar öğrendi. Kısa zamanda halk arasında nefesinin keskinliğiyle ünlendiği için Cinci Hoca ya da Hüseyin Cinnî²² olarak anılmaya başlandı.²³ Bu sırada Osmanlı tahtında bulunan Sultan İbrahim (1640-1648) her ne kadar bazı kaynaklarda “deli” olarak belirtilse de, tahta çıkana kadar her geçen gün ölüm korkusuyla yaşadığı için sınırları bozulmuş ve akli dengesi sarsılmıştı.²⁴ İ. Hami Danişmend, Sultanın durumunu “*hafakan ve sevdaî illet*” olarak zikrederek, çareyi oğlunu okutmakta gören Valide Kösem Sultan tarafından Cinci Hoca'nın saraya davet edildiğini belirtir.²⁵ Cinci Hoca okuduğu dualarla Sultan İbrahim'i rahatlatmış ve bundan dolayı Sultanın olağanüstü ilgisine mazhar olmuştur.²⁶ Cinci Hoca âni bir yükselişle ilk olarak Hariç müderrisliğine atanmış daha sonra da Süleymaniye müderrisliği ve Galata kadılığına getirilmiştir (1642).²⁷ Buna ilave olarak Hâce-i Sultâni (padişah hocası) ve Anadolu Kazaskerliği(1644) gibi en büyük makamlara kadar yükselmiştir.²⁸ İkameti için de hazine tarafından Mahmut Paşa Camii yanında büyük bir saray inşa ettirilmiştir.²⁹

Cinci Hoca'nın hayatı ve faaliyetlerine bakıldığında kendisinin ilmi bir kişiliğe sahip olmadığı görülmektedir. Cinci Hoca ise zaten yeterli bir ilmi eğitim almadığı gibi kendisini geliştirmek için de herhangi bir çaba harcamamıştır.³⁰ *Karaçelebizade Abdülaziz Efendi Cinci Hoca'yı “Sultan İbrahim'e duhûl ve ervâh-ı habise gibi hulûl eden”, biri olarak tanımlamıştır.*³¹ Evliya Çelebi ise Cinci Hoca'nın ilmi kişiliği hakkında: “... Allah âlimdir, şerikimiz (ders arkadaşımız) olması cihetiyle keyfiyet-i hali mâlumumuz (durumunu biliriz). İlm-i davetten (dua biliminden) asla bir harf bilmez idi. Ancak baht ve talihi bir zaman müsaade edip, ol dahi felek-i atlas-ı bukalemunde (bu değişen dünyada) pây-bâflık (çulhalık) edip sağa ve sola gûnâgûn (çeşit çeşit) mekikler attı”³² diyerek bilgi vermektedir.

²⁰ Ahmet Refik Altınay, *Tarihi Simalar Tesâvir-i Rical*, (Yayınlayan: Yücel Demirel, Ziver Öktem), İstanbul, 2011, s. 63.

²¹ Büyü, sihir, gözbağcılık. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara,1970, s.246. Büyücü ise iyi veya kötü varlıkların yardımını sağlayan, büyü tekniğini, usullerini, tılsımlı sözleri, iksirleri, uygun materyali, muskaları, diğer ilgili maddeleri bilen ve kullanan kimsedir. Hikmet Tanyü, “Büyü”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.6, s.501

²² Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l Ebrar Zeyli*, (haz. Nevzat Kaya), Ankara, 2003, s.15.

²³ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. III, İstanbul, 1972, s.391.

²⁴ Osmanlı Ansiklopedisi (Tarih-Medeniyet-Kültür), C.IV, İstanbul, 1993, s.82.

²⁵ Danişmend, a.g.e., s.391.

²⁶ Altınay, a.g.e, s. 62.

²⁷ Altınay, a.g.e., s. 62.

²⁸ Danişmend, a.g.e., s.391.

²⁹ Özcan, a.g.m., s.542.

³⁰ İsmail Katgı, Osmanlı Devleti'nde Ulema Yozlaşmasının Tipik Bir Temsilcisi Olarak Safranbolu'lu Hüseyin Efendi: Namı Diğer Cinci Hoca, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, S.10, Temmuz-Aralık 2012, s.231.

³¹ Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, a.g.e., s.20.

³² Evliya Çelebi, *Seyahatname (Gördüklerim)*, Haz. Mustafa Nihat Özön, İstanbul, 2005, s.170.

Cinci Hoca, her ne kadar ilmi bir kişiliğe sahip olmasa da Anadolu Kazaskerliği yaptığı dönemde memleketi Safranbolu'da padişahın temlik yoluyla verdiği araziler üzerine birçok eser yaptırmış ve annesi Hamide Hatun adına büyük bir vakıf kurmuştur. Vakıf kurulduğunda Zağferanborlu olarak zikredilen Safranbolu on iki mahallesi, dört camii, iki hamamı bulunan bir kasaba idi.³³

Hamide Hatun Vakfiyesi ve Vakıf Şartları

Hicri 15 Safer 1055 (M.12 Nisan 1645) tarihinde Safranbolu'da kurulan Hamide Hatun Vakfı'nın orijinal nüshası Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde, 601 numaralı defterin 212. sayfa 279. sırasında kayıtlıdır. Vakfiyenin baş kısmında besmele, hamdele ve salvele cümlelerinden sonra "*Dünya Âhret'in tarlasıdır*" fehvasınca vakıf yapmaktaki niyet zikredilmiştir. Ardından Hamide Hatun, vakfın gelir getiren müesseselerini, tahsil edilecek gelirle yapılacak harcamaları, müesseselerde çalışanlar ve onlara ödenecek ücretleri ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Ayrıca vakfa gelir getiren akarın yani, han, hamam, dükkân, menzilin (konak) gerektiği gibi, geçerli olan râyiciyle, kanunlara uygun bir şekilde kiraya verilmesini ve kira sözleşmesinin her sene yenilenmesini istemiştir.

Vakfı amacına uygun şekilde yönetmek, gerekli harcamaları yapmak ve görevlileri denetlemek için Muslî Ağa ibn-i Osman geçici olarak müteveli tayin edilmiştir. Vakfın gelir ve giderlerini eksiksiz olarak tahsil edilip yazılmasında müteveliye yardımcı olarak câbi ve kâtip atanmıştır. Hamide Hatun hayatta olduğu müddetçe mütevelliliği kendi üzerine almış, vefatından sonra tevliyet vazifesini soyuna bırakmıştır. Neslin kesilmesi durumunda ise ahret oğlu İbrahim Efendi İbn-i İsmail'i günlük on akçe ile müteveli olarak tayin etmiştir. Bu durum vakfiyede şu şekilde ifade edilmektedir; "... Evkâf-ı mezbûrenin gallâtına hayatda oldukça ben mutasarrıfe olub vefatımdan sonra evlâdım ve evlâdı evlâdım ve evlâdı evlâdım batnen ba'de batnin ile'l-inkıraz mutasarrıflar olub ba'de'l-inkırazı'l-küll kuzatı zümre-i celîlesinden aharına oğlum olan İbrahim Efendi ibn-i İsmail evkâfıma hayatda oldukça müteveli ve mutasarrıf olub."³⁴ Bu izah dahilinde bakıldığında vakfın, yarı-ailevî vakıf niteliği taşımaktadır.

Hamide Hatun Vakfı kurulduğunda müteveli tarafından idare olunan mülhak vakıf iken, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 1860 sayılı kararıyla 02.03.1940 tarihinde mazbut evkâf statüsüne alınmıştır.³⁵

Vakfın Gelirleri ve Giderleri

Cinci Hanı, Safranbolu'da Çarşı yakınında Tahıl Pazarı, Bostanbükü Çarşısı, Muhtab Dükkânı³⁶ ve Helvacı Hasan mülküne ve bir tarafı Sultan Sokağı ile sınırlı arazi üzerine yaptırılmıştır. Vakfiyesine göre iki katlı olan hanın, üstte otuz yedi odası,

³³ Feridun Emecen, "Safranbolu", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul, 1993s.482.

³⁴ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

³⁵ VGMA, VGM. DEFTER- 00205. 00185.

³⁶ Kıldan eşya yapılan işyeri. İsmail Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, 2006, s.1149.

altta yirmi altı odası, iki mahzeni, bir ahır, ortasında şadırvanı ve mescidi vardır.³⁷ Cinci Hanı, günümüzde Safranbolu'nun Eski Çarşı bölgesinde Çeşme mahallesinde bulunmaktadır.

Cinci Han'ın gelirlerinin nerelere harcanacağı vakfiyede ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Buna göre gelirler; (İstanbul) Murat Paşa Camii Şerif'te görevli cüzhana, Safranbolu'da Kale Kapısı'nda bulunan mescidin imamı ve görevlilerine, hanın tamirine, gelirlerin fazlasından her yıl Mekke ve Medine'deki fakirlere vakfedilmiştir.³⁸ Cinci Han'ın 23 Nisan 1847 tarihli belgeye göre üç senelik kira geliri 2.175 kuruştur. Bu tarihte vakfın toplam gelirinin 4.510 kuruş olması Han'ın vakıf gelirleri arasındaki önemini göstermesi bakımından kayda değerdir.³⁹

22 Ağustos 1857 tarihinde Han'ın bir senelik kira geliri 700 kuruştur.⁴⁰ Muhasebe kayıtlarına göre; 1871 yılında Han'dan elde edilen toplam kira geliri 600 kuruş olarak belirtilmişken,⁴¹ 1875 yılına gelindiğinde bu rakamın 400 kuruşa düştüğü görülmüştür.⁴²

Tablo 1: Yıllara Göre Han'ın Gelir Tablosu

Tarih	Kuruş
23 Nisan 1847	2.175 (3 senelik)
22 Ağustos 1857	700 (1 senelik)
1871	600 (1 senelik)
1875	400 (1 senelik)

1857 tarihinde vakfın gelirlerinden Han içindeki mescidi şerifin imam ve hatibine 106 kuruş tahsis edilmiştir.⁴³ Mescid'de 1871 tarihinde imamet ve cüzhanlık vazifesini yürüten Mehmet Efendi'nin senelik maaşının 114 kuruş olduğu görülür.⁴⁴ 1875 tarihli muhasebe kaydına göre Mehmet Efendi imamet görevine senelik 50 kuruş maaşla devam etmektedir. Aynı yılda cüzhan olarak zikredilen Mustafa Efendi'nin maaşı ise 66 kuruştur.⁴⁵

Cinci Hamamı, Tekke Mahallesi'nde, bir tarafı Sultan Çarşısı, üç tarafı anayol ile sınırlı olup senelik Hüseyin Kethüda Vakfı'na yedi yüz akçe, Baba Sultan Vakfı'na

³⁷ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

³⁸ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

³⁹ BOA, EV. MH- 00156. 00135.

⁴⁰ BOA, EV. MH- 00710. 00056.

⁴¹ BOA, EV. MH- 01773. 00011.

⁴² BOA, EV. MH- 01898. 00062.

⁴³ BOA, EV. MH- 00710. 00056.

⁴⁴ BOA, EV. MH- 01773. 00011.

⁴⁵ BOA, EV. MH- 01898. 00062.

altı yüz akçe mukâta‘ası⁴⁶ olan arsa üzerine yaptırılmıştır.⁴⁷ Cinci Hamamı olarak bilinen Hamam, arşiv belgelerinde “Yeni Hamam”⁴⁸ veya “Çifte Yeni Hamam”⁴⁹ olarak zikredilir. Hamamının yapımına, bitişiğinde bulunan Cinci Hanı ile birlikte başlandığı düşünülmektedir. Hamam günümüzde Çavuş Mahallesi Akın Sokak’ta yer alır. Hamam'ın gelirleri vakfiye belirtildiği üzere; (İstanbul) Murat Paşa Camii Şerif’te görevli cüzhana, Safranbolu'da Kale Kapısında bulunan mescidin imamı ve görevlilerine, hamamın tamirine ve ayrıca gelirlerin fazlasından her yıl Mekke ve Medine'deki fakirlere vakfedilmiştir.⁵⁰ Cinci Hamam'ın 23 Nisan 1847 tarihli belgeye göre üç senelik kira geliri 2.175 kuruştur.⁵¹ 22 Ağustos 1857 tarihinde ise hamamın sadece bir senelik kira geliri 1.700 kuruş olarak kaydedilmiştir.⁵²

13 Mart 1871 tarihli belgeye göre toplam 4.220 kuruş olan vakıf gelirinin 3.500 kuruşunu oluşturduğu için vakfın en fazla gelir getiren mülkü Cinci Hamamı olmuştur.⁵³ 1875 yılına gelindiğinde herhangi bir değişim olmayarak 3.500 olan yıllık gelirini koruduğu görülmüştür.⁵⁴

Muhasebe kayıtlarına göre hamamın kira gelirlerinde önceki yıllara nazaran ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Vakfın 19 Zilhicce 1886 'dan 18 Zilhicce 1889 tarihine kadar olan üç senelik 24.300 kuruş, 1889'dan 1892'a kadar üç senelik geliri ise 23.150 kuruştur.⁵⁵

1892'den 1895'e kadar hamamın üç senelik geliri 21.200 kuruştur.⁵⁶ Bu tarihlerde hamamın toplam kira gelirinden 4.185 kuruş 30 para Haremeyn'e, 1.710 kuruşu müteveliye, 524 kuruşu ise vakfın kâtibine tahsis edilmiştir.⁵⁷

---

⁴⁶ Mukâtaa kelimesi başlangıçtan beri, mülkiyeti devlete veya vakıflara ait araziden ve arsalardan ifraz edilerek özel şahıslara veya kurumlara kiralanan parçalar için yapılan kira sözleşmesini ve ödenen kirayı ifade etmek üzere “mukâtaa-i zemîn” veya “mukâtaali” gibi tabirlerde de kullanılmıştır. Mehmet Genç, “Mukâtaa”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.31, s.129

⁴⁷ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

⁴⁸ BOA, EV. MKT- 00116. 00058. Candaroğlu Süleyman Paşa Vakfiyesi kayıtlarına göre, hamamın yapıldığı dönemde, Safranbolu'nun Çeşme Mahallesi'nde Bizans döneminden kalma Eski Hamam adında bir hamam bulunmaktadır. Taşkın Deniz, Elif Kocakaya, “Kültürel Miras Kapsamında Safranbolu'da Geleneksel Hamam Kültürü”, *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Bartın, 2020, s,15.

⁴⁹ VGM. DEFTER- 04072. 00069.

⁵⁰ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

⁵¹ BOA, EV. MH- 00156. 00135.

⁵² BOA, EV. MH- 00710. 00056. Kırım Savaşı (1853-1856) döneminde, Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal yaşamı ve Safranbolu gibi şehirleri önemli etkilerle karşılaşmıştır. Savaş sırasında ticaret yollarının bozulması ve askeri harcamalar, ticaret yolu üzerinde bulunan Safranbolu'yu da olumsuz yönde etkilemiştir. 1857 tarihinde hamam gelirlerinin azalmasında bu durumun etkili olduğu muhtemeldir.

⁵³ BOA, EV. MH- 01773. 00011.

⁵⁴ BOA, EV. MH- 01898. 00062.

⁵⁵ VGMA, VGM. DEFTER- 02462. 00132.

⁵⁶ VGMA, VGM. DEFTER- 02462. 00133.

⁵⁷ VGMA, VGM. DEFTER- 04095. 00054.

Tablo 2: Yıllara Göre Hamamın Gelir Tablosu

Tarih	Hamam'ın Geliri (Kuruş)
23 Nisan 1847	2.175 (3 senelik)
22 Ağustos 1857	1.700 (1 senelik)
13 Mart 1871	3.500 (1 senelik)
1875	3.500 (1 senelik)
1886 'dan 1889'a kadar	24.300 (3 senelik)
1889'dan 1892'a kadar	23.150 (3 senelik)
1892'den 1895'e kadar	21.200 (3 senelik)

Cinci Han ve Hamam'ı 1645 tarihinden günümüze kadar pek çok kez tamir geçirmiştir. Özellikle 1826'dan 1833 yılına kadar düzenli olarak her yıl tamir edildiği muhasebe kayıtlarına yansımıştır. Bu yıllar arasında Cinci Han ve Hamam'ın tamirine ve hamamın suyollarına toplam 10.500 kuruş harcanmıştır. Ayrıca 1830 tarihinde çıkan bir yangından dolayı ise 4.000 kuruş harcandığı görülmektedir.⁵⁸

Tablo 3: Cinci Han ve Hamam'ın Belirli Yıllarda Tamir Giderleri

Tarih		Kuruş
1826	Han ve hamama yapılan masraf	3.000
1827	Han ve hamam ve suyollarının masrafı	300
1828	Han ve hamama yapılan masraflar	200
1829	Masraflar	500
1830	Yangın masrafı	4.000
1831	Han ve hamam ve suyollarının masrafı	400
1832	Masraflar	300
1833	Han ve hamam ve suyollarının masrafı	1.800
Toplam		10.500

27 Nisan 1834 tarihli belgeden anlaşıldığına göre, bu tarihlerde han ve hamam teferruatlı bir tamir geçirmiştir. Cinci Hanı ve Hamam'ın bazı mahalleri zaman geçtikçe harabe olmaya başlamış, Hamamın kazanı ise kullanılamaz hale geldiği için eritilerek yeniden yaptırılması kararlaştırılmıştır. Eski kazanın mahallinde çıkarılıp döktürülmesine 200 kuruş, yeni kazanın yapılması, nakliyesi ve usta masrafına 6.550 kuruş, külhanın tamiri için alınan taş ve usta masrafına 1.100 kuruş, hamama alınan 50 adet cam için 200 kuruş, hamam üzerine ve suyollarına 2.000 kuruş han ve hamamın

⁵⁸ EV. HMH. ZMT- 00001. 00004.

onarımında kullanılan horasan kil, kireç ve tuğla için 1.225 kuruş ve diğer masraflarla birlikte toplam 11.835 kuruş harcanmıştır.⁵⁹

Tablo 4: Cinci Hanı ve Hamam'ın 1834 Tarihli Tamir Giderleri

	Kuruş	Adet
Yeni kazananın (4500 kıyye) ⁶⁰ yapım	6.000	
Külhan tamiri için usta masrafı	800	
Kireç (3000 kıyye)	600	
Külhana alınan taş	300	
Horosan kil	250	10
Rugan-ı bezir (30 kıyye)	120	
Kazanın Gerede'ye gidiş nakliyesi	250	
Yeni Kazanın Gerede'den dönüş	300	
Kazana eczabaha	300	
Penbe ve kendirbaha	80	
Hamama alınan cam	200	50
Tuğla	375	500
Usta masrafları	60	
Su yollarına masraf	1.000	
Hamam üzerine masraf	1.000	
Kazanın mahallinden ihraca ve	200	
Toplam	11.835	

Hamide Hatun vakfiyesine göre vakfın gelir getiren diğer mülkleri; bir tarafı Çifte Hamam'a bitişik olup üç tarafı anayol ile çevrili birbirine birleşik elli adet dükkân ve Camii Kebir Mahallesi'nde bulunan bir tarafı el-Hac Hasan mülküne üç tarafı anayol ile çevrili üstte altı oda ve üç sofa, hamamı, mutfığı, kileri, dehlizi ve bahçesi olan dışında üç oda, iki sofa ahır ve çeşmesi bulunan menzilden (konak) oluşmaktadır.⁶¹

Dükkânların ve menzilin yapım tarihi bilinmemektedir. Ancak bu vakıf mülkleri de vakfiyenin düzenleniş tarihi olan 1645 tarihinden önce tamamlanmış olmalıdır.

⁵⁹ EV. HMH. ZMT- 00001. 00004.

⁶⁰ Ükıyye: 1.283 gramlık ağırlık ölçüsü. Parlatır, *a.g.e.*, s.1746.

⁶¹ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

“Cinci Hoca Konağı” denilen menzil arsasının üzerinde günümüzde Kalealtı İlköğretim Okulu bulunduğu varsayılmaktadır.⁶² Menzilin hangi tarihte yıkıldığı belli değildir. Fakat arşiv belgelerine göre 1871 tarihinde kira geliri alınan menzilden 1875 tarihinden itibaren bahsedilmemesi bu tarihler arasında yıkılmış olabileceği ihtimalini artırmaktadır.

Hamide Hatun Vakfı'nın muhasebe kayıtlarına göre en az gelir getiren mülkleri dükkânları ve menzildir. 1847 tarihinde vakfın üç senelik toplam 4.510 kuruş olan gelirinin 130 kuruşunu dükkân, 30 kuruşunu ise menzil oluşturur.⁶³ 1857 tarihinde de gelirlerde fazla bir artış görülmemektedir. Bu tarihte dükkân geliri 50 kuruş, menzilin geliri 20 kuruş olarak kaydedilmiştir.⁶⁴

Hamide Hatun vakfının muhasebe kayıtlarına göre en fazla gelir getiren mülkleri ise sırasıyla hamam, han, dükkânlar ve menzildir. Genel olarak vakıf şartlarının yerine getirildiği ve görevlilerinin maaşlarının düzenli olarak verildiği görülmektedir. Vakfiyede belirtildiği üzere her yıl gelirlerden Mekke ve Medine'deki (Haremeyn) fakirlere de belli bir pay ayrılmıştır.

Muhasebe defterlerine göre vakıf mülklerinin tamir ve onarımı hususuna önem verildiği görülür. Bu yüzden giderlerin büyük bir kısmını tamir ve onarım oluşturmaktadır.

Vakfın Hayratlarından Olan Eserler

1- Bedil Camii, Safranbolu'nun Eflani kazasında bulunmaktadır. Günümüzde Bedil Köyü Camii olarak zikredilmektedir. Kimin yaptırdığı ve yapıldığı tarihle ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Fakat arşiv belgelerine göre 1767' den önce yapıldığı muhtemeldir. Tam olarak ne zaman ve ne şekilde Hamide Hatun Vakfı'nın bünyesine dâhil olduğunu bilemediğimiz Bedil Camii, ilk defa imam ve hatip atamalarına dair kayıtlardan elde edilen 1767 tarihli belge ile vakıfla ilişkilendirilmiştir. Daha sonra adı geçen caminin vakıfla ilgili muhasebe kayıtlarında ve şer'îye sicillerindeki kayıtlarında adı çokça geçmektedir. Bu açıdan Bedil Cami'si vakfiyede bulunmayıp hayratından olan vakıf mülkü olarak tanımlanabilir. Muhasebe kayıtlarına göre Hamide Hatun Vakfı'nın gelir getiren akarlarından bir bölümü Bedil Camii şerifinin görevlilerine tahsis edilmiştir. Vakfın 22 Ağustos 1857 tarihli bir senelik muhasebesine göre toplam 1.970 kuruş olan han, hamam, dükkânlar ve menzilin gelirlerinden 27 kuruş caminin imam ve hatibine gönderilmiştir.⁶⁵

2- Murat Paşa Atik Camii, İstanbul'un Fatih ilçesinin Yusuf Paşa semtinde Millet Caddesi ile Vatan Caddesi'nin kesiştiği noktada Aksaray Meydanı'nda bulunmaktadır. Camiyi Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Has Murad Paşa 1471-72/1477

⁶² Hulusi Yazıcıoğlu, *Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar*, Ankara, 1998, s.44.

⁶³ BOA, EV. MH- 00156. 00135.

⁶⁴ BOA, EV. MH- 00710.00056,710/43.

⁶⁵ BOA, EV. MH- 00710.00056,710/43.

senelerinde yaptırmıştır.⁶⁶ Hamide Hatun, Cinci Hanı, Çifte Hamamı, elli adet dükkân ve bir mülk menzilden hâsıl olan kira gelirlerinin bir bölümünü 12 Nisan 1645 tarihli vakfiyesinde Murad Paşa (Atik) Camii'nde görevli cüzhana verilmesini şart etmiştir. Bu durum vakfiyede: "... maru'z-zikr han ve hamam ve dükkanlar ile menzili sene be sene ecr-i misli ve icare-i mu'tade ile icar olunub hasıl olan ücretinden mahmiyye-i mezbûrede Murad Paşa Atik Câmî'i Şerîfi'nde ba'de salâti'l-fecri Kur'an-ı Azîmu's-şandan küll-ü yevm on cüz'ü şerîf tilâvet olunub..."⁶⁷ şeklinde ifade edilmiştir. Vakfiyeye göre Hamide Hatun, Murad Paşa Camii'nde sabah namazından sonra her gün Kur'an-ı Kerim'den on cüz okunarak ruhuna bağışlanmasını ve cüzhana vazifesi için günlük iki akçe verilmesini istemiştir.

3- Kale Kapı Mescidi, Safranbolu'da Kale kapısında bulunan bir mescid olarak tabir edilir. Ancak günümüzde kalenin yıkılmış olması bu mescidin yerini tam olarak tespit etmemizi engellemiştir.⁶⁸ 1645 tarihinden önce yapıldığı düşünülen mescidin 1892 tarihine kadar varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Hamide Hatun vakfiyesinde Kale Kapısında bulunan mescidin hizmet edenlerine vakfetmiştir. Bu durum vakfiyede şöyle açıklanır: "... maru'z-zikr han ve hamam ve dükkanlar ile menzili sene be sene ecr-i misli ve icare-i mu'tade ile icar olunub hasıl olan ücretinden mahmiyye-i mezbûrede.... Taraklı Borlu'da Kal'a kapuda vaki' mescid-i şerîfde kezalik küll-ü yevm on cüz'ü şerîf tilâvet ve kirâet olunub ruhuma ihdâ etdiklerinden sonra beher yevm ikişer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve yevmî bir akçe vazife ile her birinde birer kimesne Hafız-ı Ecza ve noktacı ola ve yevmî iki akçe vazîfe ile bir kimesne küll-ü leyletin birer sureti'l-mülk tilâvet eyleyub sevabını Habîbi Huda Muhammedin Mustafa sallallahu teâla aleyhi ve sellem hazretlerinin ruh-i şeriflerine ve benim ruhuma ihda eyleye ve yevmi beş akçe vazîfe ile birer müstakim kimesneleri câbi ve kâtib ola..."⁶⁹. Vakfiye'den anlaşıldığına göre Hamide Hatun Mescid'de her gün iki akçe ücretle Kuran'ı Kerim'den on cüz okunup ruhuna bağışlanmasını istemiştir. Ayrıca günlük bir akçe ücretle Hafız-ı Ecza ve Noktacı görevlendirmiş ve iki akçe ile her gece Mülk Suresi'nin okunup ilk önce Hz. Muhammed (sav.) in ruhuna sonra da kendi ruhuna bağışlanmasını şart etmiştir.

Sonuç

Tarihi süreç boyunca pek çok medeniyetin hâkimiyet mücadelesi verdiği Safranbolu Osmanlı Devleti'nin 1423 yılında kesin hâkimiyetine kadar sürekli el değiştirmiş ve stratejik bölge olmanın zorluğunu yaşamıştır. Safranbolu konumu itibariyle Osmanlı Beyliği ile Candaroğulları arasında sınır kasabası olmanın

---

⁶⁶ Zeynep Hatice Kurtbil, "Murad Paşa Külliyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.31, İstanbul, 1993, s.192. Cami'nin 1465-1471 yıllarında yapıldığı ifade edilmektedir. Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, C.I-II, Ankara, 1997, s.108.

⁶⁷ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

⁶⁸ Kale Kapı Mescidi muhtemelen günümüzdeki Tekkeüstü Mescidi'dir. 1886 tarihinden itibaren Camii olarak kaydedilmiştir.

⁶⁹ VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

zorluklarını yaşasa da Osmanlı hâkimiyeti döneminde hızlı bir gelişme sürecine girmiştir.⁷⁰

Şüphesiz ki bunda Osmanlı vakıf müessesesi ve medeniyetinin şehirlerin kuruluşu ve gelişmesinde üstlendiği rolün önemli bir etkisi vardır. Günümüzde sosyal devlet olma anlayışının bir tezahürü olan kamu hizmetlerinin tamamı Osmanlı döneminde vakıflar eliyle yapılmaktaydı. Safranbolu şehir merkezinin Hüseyin Efendi'nin (Cinci Hoca) annesi Hamide Hatun adına kurduğu vakfın hayır eserleri etrafında şekillendiği bilinmektedir. Vakfın gelir getiren eserlerine bakıldığında inşa ettirilen han, hamam ve dükkanların kültürel ve ekonomik hayatta sosyal yaşamın gerektirdiği unsurları barındırdığı görülür.

Vakıf eserlerinden olan Cinci Han ve Hamam klasik Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerindedir. Hanın yapıldığı dönem ticaret amaçlı kullanılmış olsa da arşiv belgelerine göre uzun süre kişilere kiralanmak suretiyle bölge esnafının mallarını koruduğu depo görevi görmüştür. Han günümüzde otel olarak hizmet vermektedir. Hanın bitişiğinde inşa bir edilen hamamın vakfın ekonomisine katkısına bakılırsa gerek halk gerek ticaret kervanlarınca rağbet gördüğü anlaşılabilir. Nitekim vakfın en fazla gelir getiren mülkü olması hasebiyle dönem dönem ihaleye verilmesi hususunda anlaşmazlıklar da yaşanmıştır. Pek çok kez tamir edilen hamam halen hizmetini sürdürmektedir. Bunun dışında diğer vakıf eserleri olan dükkânlar ve menzilin muhasebe kayıtları dışında herhangi yazışmaya konu olmaması dikkat çekicidir. Özellikle 1871'den itibaren menzilden bahsedilmemesi bu tarihlerden sonra yıkılmış olabileceğini gösterir.

Vakfın hayratından olan Bedil Camii'nin vakfiyede belirtilmemesine rağmen XVIII. yüzyıldan itibaren vakıfla ilişkilendiği tespit edilmiştir. Camiinin imam ve hatip atamaları ve maaşlarının vakıf bünyesinde karşılandığı görülür. Günümüzde Eflani'de Bedil Köyü Camii olarak işlevini sürdürmektedir. Murat Paşa Camii ve Kale Kapı Mescidi ise vakfiyede zikredilen hayratlardandır. İstanbul'da bulunan Murat Paşa Camii'nin vakıfla bağlantısı tesadüf değildir. Zira vakıf kurucusu Hamide Hatun'un hayatta iken caminin bulunduğu Murat Paşa Mahallesi'nde ikamet ettiği vakfiyede belirtilmektedir. Safranbolu'da bulunan Kale Kapı Mescidi arşiv belgelerine göre 1892'ye kadar işlevini sürdürdüğü bilinir. Bu tarihten sonra yıkılmış olması veya isim değişikliğine uğrayarak günümüzdeki Tekkeüstü Mescidi diye isimlendirilen mescid olması muhtemeldir.

Muhasebe kayıtlarına göre vakfın kurulduğu zamandan mazbutaya alınana kadar şartlarını yerine getirdiği görülmektedir. Vakıf muhasebesi bazı dönemlerde borçlu çıksa da vakfiyece belirtilen görevlilerin maaşları düzenli olarak verilmeye çalışılmış her yıl vakıf gelirlerinden Haremeyn fukarasına hayırda bulunulmuştur. Ayrıca yapıların günümüze kadar işlevini sürdürmesi için tamir ve onarımına düzenli olarak bütçe ayrıldığı görülmektedir. Böylelikle eserler günümüze kadar orijinalliğini

---

⁷⁰ Emecen, a.g.e., s.482.

kaybetmeden ulaşabilmiş, Safranbolu'nun sosyal, iktisadi ve ekonomik olarak kalkınmasına katkı sağlamıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlı olduğundan yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

VGMA, *Vakfiye Defteri* No: 601-212-279.

VGMA, VGM. DEFTER- 02462. 00132.

VGMA, VGM. DEFTER- 02462. 00133.

VGMA, VGM. DEFTER- 04095. 00054.

VGMA, VGM. DEFTER- 00205. 00185.

VGM. VGM.DEFTER- 04072. 00069.

BOA, EV. MH- 00710.00056,710/43.

BOA, EV. MH- 00156. 00135.

BOA, EV. MH- 00710. 00056.

BOA, EV. MH- 01773. 00011.

BOA, EV. MH- 01898. 00062.

BOA, EV. MKT- 00116. 00058.

EV. HMH. ZMT- 00001. 00004.

Araştırma Eserleri

Acıduman, Ahmet. "Darüşşifalar Bağlamında Kitabeler, Vakıf Kayıtları ve Tıp Tarihi Açısından Önemleri - Anadolu Selçuklu Darüşşifaları Özelinde." *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, S. LXIII, 2010, s. 9-15.

Akgündüz, Ahmet. "Osmanlı Hukukunda Vakıflar." *Türkler*, C.10, Ankara, 2002, s.447-460.

Altınay, Ahmet Refik. *Tarihi Simalar Tesâvir-i Rical*. Yayınlayan: Yücel Demirel, Ziver Öktem. İstanbul, 2011, s. 63.

Atar, Abdülkadir. "Osmanlı Döneminde Safranbolu Para Vakıfları." *Vakıflar Dergisi*, Sayı 52, 2019, s.93-122.

Bayartan, Mehmet. "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler." *Osmanlı Bilimi Araştırmaları Dergisi*, C.10, Sayı 1, 2008, s.161.

Canan, İbrahim. *Kütüb-i Sitte*, C.16, İstanbul, 1993, s.203-204.

Çağlayan, Evrim, Perihan Balun, Gülşah Bozkurt Yıldırım. "Dünya Miras Şehri Safranbolu ile İlgili Lisansüstü Tezler." *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, 2022, s.38-48.

Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. III, İstanbul, 1972, s.391.

Deniz, Taşkın, Elif Kocakaya. "Kültürel Miras Kapsamında Safranbolu'da Geleneksel Hamam Kültürü." *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Bartın, 2020, s.15.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 1970, s.246.

Eken, Galip. "19. Yüzyıl Mardin Vakıfları." *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 20, s.233-253.

Emecen, Feridun. "Safranbolu." *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.34, İstanbul, 1993, s.482.

Evliya Çelebi. *Seyahatname (Gördüklerim)*. Haz. Mustafa Nihat Özön, İstanbul, 2005, s.170.

Güler, Mustafa. *Haremeyn Vakıfları*, İstanbul, 2011, s.23-24.

Karaçelebizade Abdülaziz Efendi. *Ravzatü'l Ebrar Zeyli*. (Hazırlayan: Nevzat Kaya), Ankara, 2003, s.15.

Katğı, İsmail. "Osmanlı Devleti'nde Ulema Yozlaşmasının Tipik Bir Temsilcisi Olarak Safranbolu'lu Hüseyin Efendi: Namı Diğer Cinci Hoca." *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, S.10, Temmuz-Aralık 2012, s.231.

Kuş, Aytekin. "Tarihi Süreç İçinde Safranbolu." *Safranbolu Kaymakamlığı Hizmet Birliği Kültür Yay.*, İstanbul, 2011, s.19.

Kurtbil, Zeynep Hatice. "Murad Paşa Külliyesi." *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.31, İstanbul, 1993, s.192.

Osmanlı Ansiklopedisi (Tarih-Medeniyet-Kültür), C.IV, İstanbul, 1993, s.82.

Öztürk, Nazif. *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısında Vakıflar*, Ankara, 1983, s.56.

Öztürk, Nazif. "Osmanlı Döneminde Vakıflar." *Türkler*, C.10, Ankara, 2002, s.433-446.

Pakalın, Mehmet Zeki. "Vakıf." *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, İstanbul, 1993, s.578.

Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara, 2006, s.1149.

Soysaldı, H. Mehmet. "Vakıflar ve Psiko-Sosyal Fonksiyonları." *Diyanet İlmî Dergisi*, C.XL, S:3, (Ankara, Temmuz-Ağustos-Eylül) 2004, s.85-104.

Tanyü, Hikmet. "Büyü." *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.6, s.501.

Taş, Kenan Ziya. "16. Yüzyılda Safranbolu İdari Yapısı ve Vakıfları." *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt 18, Sayı 29, 1996, s.199–206.

Turhan Sarıköse, Selma. "XIX. Yüzyılda Safranbolu'nun Köylerinde Para Vakıfları." *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3, 2019, s.94–118.

Yazıcıoğlu, Hulusi. *Safranbolu Tarihine Ait Belgeler ve Kaynaklar*, Ankara, 1998, s.44.

Safranbolu'ya Ait Vakıfların Listesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı, Ankara, 2014.

Öz, Tahsin. *İstanbul Camileri*, C.I-II, Ankara, 1997, s.108.

Özcan, Abdülkadir. "Hüseyin Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.18, İstanbul, 1993, s.541.

Genç, Mehmet. "Mukātaa". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.31, s.129.